

**ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У США ТА НІМЕЧЧИНІ**

Актуальність якісної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні та за її межами визначається сучасними тенденціями розвитку дошкільної освіти у міжнародному освітньому просторі, провідними з яких є піднесення та утвердження статусу дитинства як невід'ємного, неповторного періоду життя людини та охоплення якомога більшої кількості дітей обов'язковою дошкільною освітою, які реалізують положення міжнародної програми «Освіта для всіх». Дослідження вітчизняних науковців-компаративістів (Н. Абашкіної, Н. Бідюк, Н. Лавриченко, Г. Лактіонової, Л. Пуховської та інших) свідчать про актуалізацію не тільки діяльнісного та особистіно-орієнтованого підходу до організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах провідних країн світу, але й про необхідність комплексного підходу до підготовки фахівців різних галузей, і зокрема дошкільної. Одним із ефективних підходів до фахової підготовки спеціалістів дошкільної освіти провідними американськими та німецькими дослідниками визнано трансдисциплінарний підхід, який передбачає формування висококваліфікованого, компетентного спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень та публікацій американських та німецьких педагогів-практиків, дослідників доводить нагальну потребу в запровадженні програм професійної підготовки майбутніх спеціалістів дошкільної освіти на засадах трансдисциплінарного підходу в систему підготовки фахівців дошкільної освіти на різних рівнях, що забезпечуватиме формування їхньої професійної компетентності [3]. Зазначимо, що проблема трансдисциплінарного підходу в формуванні професійної компетентності фахівців дошкільної освіти стала об'єктом дослідження таких американських дослідників як Х. Ебл-Бон (H. Able-Boone), М. Харісона (M. Harrison), К. Сільвамен (K. Silverman), С. Гон (S. Hong), М. Трепейн-Стріт (M. Trepanier-Street), Т. Веста (T. West) та інших [5]. Серед німецьких вчених ця проблема цікава таким сучасним дослідникам як: К. Хольтс (K. Holts), А. Насаль (A. Nasal), Г. Енгін (G. Anging) та ін.

Варто зазначити, що міжнародною спільнотою також визначено, що професійна освіта має стати процесом неперервного й постійного навчання впродовж життя, здобуттям і оновленням наукового й практичного знання, інформації, соціального досвіду кожного члена суспільства [6]. З приводу цього вітчизняна дослідниця І. Рогальська-Яблонська висловила своє

переконавання в тому, що «професійна освіта є тією ланкою системи неперервної освіти, що поряд з соціокультурним вихованням закладає основи становлення всебічно розвинутої, творчої особистості» [1, с. 22].

В працях українських дослідників (І. Бега, Г. Беленька, А. Богуш, К. Крутій та ін.) широко та різноаспектно представлено аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, проте проблема трансдисциплінарного підходу потребує ґрунтовного дослідження та вивчення.

У зв'язку з цим метою даної публікації є аналіз особливостей трансдисциплінарного підходу до формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти та визначення його особливостей.

Мета статті конкретизується вирішенням таких завдань:

– На основі вивчення психолого-педагогічної літератури обґрунтувати трактування проблеми термінологічного словосполучення «транс дисциплінарний підхід»;

– У контексті характеристики програм професійної підготовки фахівців дошкільної освіти у США та Німеччині встановити основні форми реалізації трансдисциплінарного підходу;

– На основі здійсненого аналізу визначити основні чинники успішної реалізації завдань професійної підготовки майбутніх спеціалістів дошкільної освіти в умовах трансдисциплінарного підходу викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Значення трансдисциплінарного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти не може залишатися поза увагою викладачів вищих навчальних закладів, оскільки професія спеціаліста дошкільної досить неоднозначна з точки зору її функціональності, оскільки професійна компетентність фахівця дошкільної освіти включає не тільки знання методології навчання, предмету вивчення, психологічних засад освіти дітей дошкільного віку, наявність організаторських вмінь, але й вміння бути «універсальним педагогом», здатним до саморозвитку, самореалізації, творчості в умовах різних соціально-економічних трансформацій, вміння відчувати «ритм часу» і відповідати його потребам і вимогам.

Історично термінологічне поняття «трансдисциплінарність» бере початок від термінологічного словосполучення «міжпредметні зв'язки» і вперше було введено в наукове середовище Ж. Піаже, який один із перших запропонував цей термін. Активно досліджувався цей термін у 80-х роках ХХ століття. Проте термін «трансдисциплінарність» і досі не мав однозначного визначення. В нашому дослідженні дотримуємося визначення, яке було запропоноване: «принцип організації наукового знання, що відкриває широкі можливості взаємодії багатьох дисциплін при вирішенні проблем природи і суспільства» [9]. Такий підхід до розуміння визначення поняття «трансдисциплінарність» дозволяє вченим

розширювати межі своїх наукових припущень з потрактування певного явища чи процесу, обґрунтовувати їх, використовуючи дослідження інших наук, не будучи при цьому звинуваченим у дилетанстві [9]. Щодо розуміння професійної компетентності спеціаліста дошкільної освіти, то в даній статті поняття «професійної компетентності» трактується як інтегральна професійно-особистісна характеристика, яка забезпечує якісну організацію та ефективну реалізацію педагогічної діяльності.

Трансдисциплінарний підхід у вищих навчальних закладах США та Німеччини набув актуальності з середини ХХ століття, в період, коли світова наукова спільнота підняла питання доступності якісної освіти для «всіх», що передбачало концептуальність не тільки в організації освітнього процесу в дошкільних закладах та загальноосвітніх школах (коледжах), але й у підготовці майбутніх спеціалістів педагогічних спеціальностей. Провідною ідеєю концепції було надання якісних та ефективних освітніх послуг суспільству через формування професійної компетентності, яка забезпечувалась вмінням здійснювати освітній процес на основі аналізу та синтезу знань дисциплін різного циклу. Особлива увага надавалася дисциплінам, які забезпечуватимуть реалізацію завдань інклюзивного навчання [2].

Аналіз досліджень американських та німецьких вчених доводить їхнє переконання в тому, що успішність освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі забезпечується професійною компетентністю педагога. Дослідники С. Бредекам, Т. Сміт, К. Хольц визначають відповідальність педагога в умінні створювати розвивальне освітнє середовище, яке сприяло б індивідуалізації, диференціації, природо-відповідності освітнього процесу. На переконання дослідників спеціаліст дошкільної освіти зможе досягти цього лише за умов реалізації трансдисциплінарного підходу до викладання дисциплін професійного циклу у вищих навчальних закладах [3, 4, 8].

Аналіз програм підготовки фахівців дошкільної освіти у США та Німеччині дозволяє сформулювати висновок про те, що основною метою їх є практична підготовка до професійної діяльності та формування в студентів вміння інтегрувати знання однієї дисципліни в іншу з метою організації ефективного та успішного освітнього процесу. Вітчизняна дослідниця Н. Бідюк виокремила такі програми професійної підготовки фахівців дошкільної освіти:

Програма «Управління дошкільною освітою» – інтегрована програма, розроблена для безробітних, які вже мають попередній досвід роботи з дітьми та бажають отримати знання з адміністративного менеджменту та управління. Заняття побудовані на концепції практичного оволодіння знаннями та навичками, включають кейс-навчання, моделювання, ігрові технології, тренінги. Після закінчення 10-тигодинного курсу, безробітні отримують сертифікат про підвищення кваліфікації

«Управління дошкільною освітою».

Програма «Дошкільне виховання у ранньому дитинстві» – розрахована на загальну дворічну підготовку, потім протягом двох-чотирьох років опановують дисципліни, які стосуються психічного й фізичного розвитку дитини. Програма орієнтована на подолання авторитарних установок в практиці роботи вихователів дошкільних закладів і переорієнтації на особистісно орієнтоване виховання. Ще однією програмою навчання безробітних за напрямом «Дошкільне виховання дітей у ранньому віці» дає можливість працювати в дошкільних навчальних закладах освіти на посадах вихователів, методистів, логопедів, практичних психологів, сімейних педагогів. «Виховання та розвиток дитини» – прискорена програма для вчителів та інших педагогічних працівників, які бажають отримати базові знання з основ дошкільної та початкової освіти. Навчання за програмою «Догляд за дітьми з особливими потребами» орієнтоване за такими напрямками: організація виховання та навчання дітей з особливими потребами у звичайних групах; надання консультаційної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими потребами.

Випускники програм мають право та можливість:

- створювати і відповідно підтримувати безпечне, сприятливе навчально-розвивальне середовище;
- розпізнавати, формулювати та виконувати вимоги та процедури з гігієни та охорони праці в дошкільних закладах;
- підтримувати та виконувати державні норми харчування, які сприяють фізичному розвитку дітей дошкільного віку;
- визначати способи задоволення особистісних потреб кожної дитини, обирати методи планування організації освітнього процесу, культурно-орієнтованих заходів для забезпечення пізнавального, фізичного, соціального та емоційного розвитку;
- визначати способи формування співпраці із сім'ями, шляхи обміну інформацією, ресурсами та рекомендаціями;
- розробляти та виконувати навчальний план відповідно до групових та індивідуальних потреб та вмінь дітей;
- забезпечувати розвиток дітей з особливими потребами та вибудовувати співпрацю з батьками дитини;
- складати професійне портфоліо для документування навчальних досягнень, умінь та навичок дошкільного виховання та освіти дітей.

Науковцями Мічиган-Діабон університету (The University of Michigan-Dearborn (UM-D)) та Алабамського університету в Бермінгемі було запропоновано курси для формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти з проблем практичної реалізації інклюзії, що ґрунтувалися на транс дисциплінарному підході. Курси передбачали три

етапи (вивчення трьох тем) [6]:

Перша тема: Формування позитивного сприйняття інклюзивної освіти. Вивчення даної теми забезпечувало студентам формування знань про особливості інклюзивної освіти, її переваги, недоліки; студентів навчали адекватно сприймати освітній процес у контексті інклюзії, здійснювати його у закладах освіти.

Наступна тема: Співпраця з сім'єю як основа професійної підготовки педагогів дошкільної освіти мала на меті формування у студентів знань, навичок та вмінь співпраці з родинами і передбачала безпосереднє спілкування, співпрацю та кооперацію студентів з батьками вихованців.

Третьою темою: Співпраця та взаємозв'язки в освітньому процесі в умовах інклюзії передбачалось поглиблення знань та закріплення практичних навичок студентів з інклюзивного навчання дітей, формування вміння інтегрувати знання з різного циклу дисциплін.

Отже, запровадження цих програм та курсу дисциплін є основною умовою успішної реалізації трансдисциплінарного підходу у умовах вищого навчального закладу для фахівців дошкільної галузі.

Аналіз професійної підготовки фахівців дошкільної освіти у США та Німеччині дає підстави сформулювати такі висновки:

– трансдисциплінарний підхід до організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах США та Німеччини реалізується через програми професійної підготовки, які передбачають практичне застосування отриманих знань і формують вміння комплексно інтегрувати їх;

– реалізація трансдисциплінарного підходу здійснюється через такі форми як лекційні, семінарські, практичні заняття, високий відсоток припадає на педагогічну практику не тільки у визначений навчальним планом період, але й протягом теоретичної вчитки дисципліни (курсу).

Професійний розвиток фахівців дошкільної освіти багато в чому залежить від сформованої в процесі професійної підготовки компетентності організовувати та здійснювати освітній процес ефективно. Необхідною умовою цього є професійна компетентність, яка може бути успішно сформована за умов трансдисциплінарного підходу. Перспективою подальших розвідок у даному напрямі є дослідження методів та засобів формування професійної компетентності спеціалістів дошкільної освіти в умовах трансдисциплінарного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рогальська І. Компетентнісний підхід як сучасна основоположна концептуальна ідея соціалізації дошкільників / Інна Петрівна Рогальська // Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації: зб. наук. пр. / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон, 2009. – С. 22–24.
2. Allen E. K. The exceptional child: Inclusion in early childhood education /

- E. K. Allen, I. S. Schwartz. – Albany, NY : Delmar. – 2001.
3. Bredekamp S. Developmentally appropriate practice in early childhood programs / Eds. – S. Bredekamp, C. Copple. – Washington : DC National Association for the Education of Young Children. – 1997.
 4. Campbell J. Changing student teachers' attitudes toward disability and inclusion / J. Campbell, L. Gilmore, M. Cuskelly // *Journal of Intellectual and Developmental Disability*. – 2003. – Vol. 28. – № 4. – P. 369–378.
 5. Collaboration of Teacher Education and Child Disability Health Care: Transdisciplinary Approach to Inclusive Practice for Early Childhood Pre-Service Teachers / Katie Silverman, Seong Hong, Mary Trepanier-Street // *Early Childhood Educ J*. – 2010. – № 37. – P. 461–468.
 6. Very young children with special needs: A formative approach for the 21st century / V. F. Howard, B. F. Williams, P. P. Portand others. – NJ : Prentice Hall College Div. – 502 p.
 7. Silverman K. Collaboration of Teacher Education and Child Disability Health Care: Transdisciplinary Approach to Inclusive Practice for Early Childhood Pre-Service Teachers / Katie Silverman, Seong Hong, Mary Trepanier-Street // *Early Childhood Education Journal*. – 2010. – Vol. 37. – P. 461–468.
 8. Vakil S. The Reggio Emilia Approach and Inclusive Early Childhood Programs Early Childhood / Shernavaz Vakil, Ramona Freeman, Terry Jo Swim // *Education Journal*. – 2003. – Vol. 30. – № 3. – P. 187–191.
 9. Zimnyaya I. A. Key competences as a new paradigm of education result / I. A. Zimnyaya // *Higher education in Russia*. – 2003. – Vol. 5. – P. 42–43.